

5. Sihayeva, L. Ye. (2010). Osvita doroslykh v Ukraini (druga polovyna XX st. – pochatok XXI st. Kyiv: TOV VD «ЕКМО», 420.

6. Oliynyk, V. V., Synenko, T. N. (2001). Tendentsiyi rozvytku pisyadyplomnoyi osvity pedahohiv u yevropeys'kykh krayinakh. Shlyakh osvity, 3, 17–20.

7. Edelfelt, R. (1983). Staff Development for School Improvement. London: National Center on Teaching and Learning, 296.

8. Cochran-Smith, M. (2001). The outcomes question in teacher education. Teaching and Teacher Education, 17 (5), 527–546. doi: 10.1016/s0742-051x(01)00012-9

9. Land, W. G., Hellis, E. V. (1991). Survey of state legislation relating to higher education. Washington.

10. Stratehiya «Yevropa 2020» (2010). Yevrobyuleten', 4, 16. Available at: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobulet_04_2010_uk.pdf

Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Марусинець М. М.

Дата надходження рукопису 19.10.2015

Палько Тетяна Василівна, кандидат психологічних наук, старший викладач, кафедра педагогіки та психології, Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти, вул. Волошина, 35, м. Ужгород, Україна, 88000

E-mail: tanya0106.1967@ukr.net

УДК 37.091.12:159-051 УДК

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.54901

ОСОБИСТІТЬ ВЧИТЕЛЯ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗУ СВІТУ ПІДЛІТКІВ

© В. І. Січка

У статті представлено аналіз результатів дослідження психологічних особливостей образу світу, розкрито особливості світосприймання та ціннісних орієнтацій у дітей підліткового віку різних соціальних груп, а саме: розуміння сенсу життя, позитивного та негативного в житті, осмислення цінностей сучасного світу. Під час аналізу результатів дослідження були виділені основні категорії візуалізації образу «символ життя»

Ключові слова: *сприйняття, образ світу, підлітковий вік, повні та неповні сім'ї, самосвідомість, візуалізація, ціннісні орієнтації*

The article analyzes the results of the study of psychological features of the image of the world, and the features of worldview and value orientations of teenagers of different social groups, namely: understanding of the meaning of life, positive and negative in life, understanding the values of the modern world. When analyzing the results of the study the main categories of visualization of the image "symbol of life" were selected

Keywords: *perception, worldview, adolescence, two-parent and single-parent families, self-consciousness, visualization, valuable orientations*

1. Вступ

Основними інститутами соціалізації молоді найчастіше виступають сім'я і школа. Соціалізація за своїм змістом є процесом становлення особистості, який розпочинається з перших хвилин життя людини. Виокремлюють три сфери, в яких, передусім, відбувається становлення особистості: діяльність, спілкування, самосвідомість. Загальною характеристикою цих сфер є процес примноження соціальних зв'язків індивіда із зовнішнім світом, який полягає у засвоєнні стереотипів поведінки, чинних соціальних норм, звичаїв, інтересів, ціннісних орієнтацій. У сім'ї дитина здобуває перші навички взаємодії і спілкування, освоює перші соціальні ролі, осмислює перші норми і цінності. Тип поведінки батьків впливає на формування у дитини „Я-образу”. Школа ж забезпечує учневі системну освіту, яка сама по собі є важливим елементом соціалізації. Окрім того, школа сприяє підготовці людини до життя в суспільстві і в

ширшому розумінні. Вона задає первинні уявлення людини як громадянина, внаслідок чого сприяє входженню учня в доросле, самостійне життя або ж ускладнює його.

Роль і місце вчителя і школи завжди були неоднозначні. Так, із соціальної позиції, функція школи і вчителя полягає у відтворенні продуктивних сил, сприянні розвитку інтелектуального і духовно-морального потенціалу суспільства. Тобто, школа є соціальним інститутом, пов'язаним із станом і перспективами розвитку суспільства.

В ідеалі роль учителя в суспільстві, на нашу думку, полягає в тому, що він є носієм загальнолюдських і державницьких цінностей. Основним психологічним механізмом формування певних психосоціальних цінностей у дітей і підлітків та їх свідомості в цілому є так звана персоніфікація. Для дитини морально-психічні ціннісні орієнтації, як правило, персоніфіковані в образах батьків і вчи-

телів. Саме від них вони довідуються, як личить триматися в різних ситуаціях, копіюють з них моделі соціальної поведінки. Однак, ступінь і глибина засвоєння зразків поведінки, морально-ціннісних настановлень значно залежить від ставлення дитини до конкретних осіб – носіїв певних ціннісних орієнтацій. При позитивному емоційному ставленні до батьків, а пізніше й до вчителів, дитина засвоює не тільки конкретний зміст процесу спілкування, але і їхнє ставлення до предметів, явищ, їх спосіб мислення, світогляд, а також звички, смаки, риси тощо. При цьому, природно, відбувається засвоєння, переймання і тих моральних цінностей, носієм яких є та чи інша людина (мати, батько, вчитель).

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Від того, як молоде покоління сприймає світ, залежить майбутнє суспільства. Особливо важливим є вивчення образу світу молоді сьогодні, коли у світі відбуваються процеси, які не можуть не призвести до змін у свідомості молодого покоління, до зміни їх світосприймання. Вивчення картини світу як однієї з актуальних проблем психологічної науки сьогодні необхідно розглядати в контексті конкретної людини і світу в цілому. Розробка проблеми «образу світу» має велике значення не тільки для теоретичної психології, але і для вирішення багатьох практичних завдань. Виходячи з цього, метою дослідження є виявлення особливостей сприйняття картини світу у школярів підліткового віку, зокрема, у підлітків з повних і неповних сімей та інтернатів.

В дослідженнях багатьох дослідників образ світу розглядається як складне утворення психіки, що не лише визначає окремий акт пізнання навколишньої дійсності, а й зумовлює зміст, побудову і протікання діяльності суб'єкта в цілому.

Образ світу визначався О. М. Леонтьєвим як складне багаторівневе утворення, що володіє системою значень і полем сенсу. Основна його функція – самовідображення світу. Змістовне наповнення образу світу в процесі розвитку особистості та її самосвідомості опосередковано єдиним механізмом ідентифікації і виокремлення. Уявлення про світ формується в контексті певної культури, в якій народилася і виросла людина [1, 2].

Особистість – це завжди носій певної картини світу. Виходячи з соціальної ситуації розвитку, у кожної людини складається своє ідеальне уявлення про світ. Звертаючись до особистості, до свідомості людини, О. М. Леонтьєв вводить поняття про п'ятий квазівимір, у якому відкривається людині об'єктивний світ. Це – смислове поле, система значень. Автор доводить, що особистість будує не «Світ», а «Образ», активно «вичерпуючи» його з об'єктивної реальності. Процес сприйняття і є процес, засіб цього «вичерпання», причому головне полягає не в тому, як, за допомогою яких засобів протікає цей процес, а в тому, що виходить в результаті цього процесу. Людина

дивиться на світ не тільки крізь призму свого індивідуального досвіду, але, перш за все, крізь призму суспільного досвіду.

З аналізу літератури видно, що у формуванні картини світу беруть участь усі сторони психічної діяльності людини, починаючи з відчуттів, сприймань, уявлень і закінчуючи вищими формами мислення і самосвідомості людини. Образ світу виникає в різних актах світовідчуження, світовідчуття, світосприймання, світоуявлення, світооцінки, світоз'ясування, в таких переживаннях світу як цілісність, в актах світодії [3]. Необхідно зазначити, що до найістотніших властивостей картини світу відноситься властивість наочності, візуалізації. Виходячи з цього, ми бачимо, що саме поняття «картина світу», «образ світу», «світобачення» за своєю природою нерозривно пов'язані з «баченням», спогляданням, візуалізацією, наочними формами мислення [4].

Відомо, що образів світу існує стільки, скільки їх носіїв, і кожна людина є автором власного світу. Образ світу є цілісною конструкцією світу з виділених свідомістю елементів, актуально значимих, ціннісних і відносно несуперечливих для окремої людської особи.

Суб'єктивний образ світу має базову, інваріантну частину, загальну для всіх її носіїв, і варіативну – таку, що відображає унікальний життєвий досвід суб'єкта. Інваріантна частина формується в контексті культури, відображаючи її систему значень і сенсів. Мінливість її визначається тією соціокультурною реальністю, в яку занурена людина. Проблема специфічності образу «свого» світу в певного покоління і певного віку – постійно змінна реальність. Кожне нове покоління «створює» такий образ світу, який дозволяє йому адекватно адаптуватися в світі і адекватно впливати на цей світ. Саме «свій» образ світу, що включає усвідомлюваний і неусвідомлюваний рівень, безпосередньо впливає на регуляцію всієї життєдіяльності людини і грає визначальну роль в розвитку особистості [2].

Формування і змістовне наповнення образу світу бере свій початок у ранні роки життя. Уявлення про навколишній світ залежать від комплексу соціальних умов: соціального оточення, сім'ї або дорослих, що замінили сім'ю; національних традицій найближчого оточення; національної культури, місця проживання та інше.

У підлітковому віці, коли, згідно поглядів Ж. Піаже, остаточно формується особистість, будується програма життя. Для створення ж програми життя необхідний розвиток формального мислення. Вибудовуючи план (проект) свого майбутнього життя, підліток приписує собі суттєву роль у порятунку людства й організує свій план життя залежно від подібної мети. З такими планами й проектами підлітки вступають у суспільство дорослих, бажаючи перетворити його. Зіткнувшись із перешкодами з боку суспільства і залишаючись залежними від нього, підлітки поступово соціалізуються [5].

Необхідно зазначити, що у своїй науковій концепції Л. С. Виготський акцентував увагу на проблемі інтересів у перехідному віці, називаючи її «ключем до всієї проблеми психологічного розвитку підлітка» [6].

У підлітковому віці, підкреслює Л. С. Виготський, має місце два періоди: період руйнування і відмирання старих інтересів та період дозрівання нової біологічної основи, на якій згодом розвиваються нові інтереси. Найважливіший психологічний процес юнацького віку – становлення самосвідомості і стійкого образу «Я», відкриття свого внутрішнього світу, самооцінки та саморегуляції [6].

В силу своїх вікових особливостей підлітки набагато частіше інших вікових груп можуть стати дезадаптованими в результаті внутрішньої або зовнішньої (іноді комплексної) дезгармонізації взаємодії особистості із самим собою або оточенням, що проявляється у внутрішньому дискомфорті, порушеннях взаємин, поведінці й діяльності. Самі по собі вікові особливості не розвивають дезадаптацію, але якщо з'являються провокуючі фактори, вона, як правило, виникає, й потім її дуже важко перебороти.

У підлітковому віці відбувається достеменно перебудова Я-концепції у зв'язку з формуванням Я-ідентичності, тому самооцінка підлітків у цей період має дуже важливе значення. Вона може бути нестабільною, суперечливою, такою, що залежить від найменших зовнішніх впливів. На формування самооцінки в підлітковому віці впливає багато чинників, серед яких, у першу чергу, слід зазначити такі: реальні досягнення в навчанні та позашкільній діяльності (здібності дитини до мистецтва, спорту чи певних наук); статус дитини серед однолітків (адаптація в колективі, кількість та впливовість друзів); сім'я (умови життя в родині, ставлення батьків до інтересів дитини); мотиваційно-сміслова сфера особистості (цілі, потреби, інтереси); зовнішні дані (привабливість, фізичний розвиток) [1]. Можна впевнено говорити, що школа і педагог впливають на формування самооцінки школяра, процеси його самоідентифікації, самопізнання, самореалізації, становлення відносин з однолітками й дорослими, вибір професії, вироблення життєвих поглядів, планів, змістів, формування системи значень, цінностей і норм соціуму на основі загальнолюдських цінностей і менталітету українського народу. Формування ціннісних орієнтацій підлітка свідчатиме про стабільність його світоглядної і життєвої позицій. З психо-педагогічної позиції школа і вчитель впливають на розвиток і становлення особистості конкретної дитини в єдності інтелектуальних, світоглядних, емоційно-вольових якостей на засадах професійної компетентності, авторитету, права, розумного примусу.

Як відомо, у психологічній науці вважається загально визнаною значимість позитивної самооцінки для здорового розвитку особистості. Вчинки і діяльність людини багато в чому визначаються тим, якою

вона себе сприймає. Позитивна самооцінка пов'язується з упевненістю в собі, самокритичністю, наполегливістю, суспільною активністю, успішністю, високим соціальним статусом. Підлітки з позитивною самооцінкою ви-являють більш різнопланові інтереси, захоплюються різними сферами діяльності, їх міжособистісні стосунки базуються на бажанні пізнавати себе й інших, є більш щирими і глибокими [7].

Суперечлива самооцінка проявляється в неадекватно високих або неадекватно низьких очікуваннях від себе. Підлітки з такою самооцінкою часто уникають нових видів діяльності, намагаються обмежувати своє спілкування або спілкуються тільки на формальному поверхневому рівні. Для таких дітей характерна підвищена тривожність, страх перед широкими соціальними контактами, егоцентризм, невміння знаходити вихід із складної ситуації. Їм частіше притаманна агресивна або пасивно-захисна поведінка [8].

3. Ціль та задачі дослідження.

Розкриття особливостей змістовного наповнення образу світу, картини світу дає можливість краще зрозуміти внутрішній світ підлітка у взаємозв'язку з реаліями буття.

Для проведення досліджень психологічних особливостей сприйняття картини світу в підлітковому віці як психологічної реальності в контексті буття підлітка в світі дуже важливо враховувати обговорені вище підходи до цієї проблеми.

Метою нашого емпіричного дослідження є виявлення та порівняння особливостей сприйняття картини світу у школярів-підлітків з повних і неповних сімей та інтернатів.

У дослідженні приймали участь 110 досліджуваних, які відпочивали в Українському дитячому центрі «Молода Гвардія». Всі підлітки були у віці від 13 до 15 років, серед них 55 школярів з неповних сімей та інтернатів (1 група) та 55 підлітків – з повних сімей (2 група), що дає можливість нам не тільки проаналізувати отримані дані, а й порівняти особливості сприйняття образу світу та цінності підлітків із різних соціальних груп.

Методи дослідження: емпіричні – спостереження, психодіагностичне тестування, яке включає конкретні невербальні методики: проективну методику: «Символ» (Л. А. Снігур, у модифікації С. М. Симоненко), методику «Діагностика системи ціннісних орієнтацій особистості» (Е. Б. Фонтанової у модифікації Л. С. Колмогорової, Д. В. Каширського), методику «Визначення сформованості ціннісних орієнтацій» (Б. С. Круглова).

Для виявлення особливостей сприйняття картини світу у підлітковому віці ми використали методику «Символ» (Л. А. Снігур, у модифікації С. М. Симоненко). Застосування цієї методики дає можливість виявлення особистісних особливостей людини, засноване на принципі проекції, тобто на винесенні зовні своїх переживань, уявлень, прагнень і т.п. Маючи той чи інший об'єкт, людина мимоволі, а іноді і

свідомо передає своє ставлення до нього. Навряд чи вона забуде намалювати те, що здається їй найбільш важливим і значущим; а от те, що людина вважає другорядним, буде приділено набагато менше уваги. Якщо якась тема особливо хвилює людину, то при її зображенні проявляться ознаки тривоги. Малюнок – це завжди певне повідомлення, зашифроване в образах. Метою використання означеної методики є вивчення особливостей сприйняття картини світу, образу світу за допомогою аналізу їх візуальних образів. Досліджуваним було запропоновано коробку кольорових олівців та простий олівець, а також аркуш паперу (A4), який було поділено на 5 квадратів. У середньому центральному квадраті треба було намалювати «символ свого життя», розфарбувати та назвати його. У верхньому центральному квадраті намалювати те, що вважають «значним та важливим» по відношенню до символу свого життя і назвати його. У нижньому центральному квадраті намалювати те, що вважають «менш значним» по відношенню до символу життя і назвати його. У середньому лівому квадраті намалювати те, що має «негативне» відношення до символу життя і назвати його. У правому середньому квадраті намалювати те, що вважають «позитивним» по відношенню до символу життя і назвати його.

4. Вклад основного матеріалу дослідження

Аналіз результатів дослідження дав змогу порівняти отримані дані, виявити особливості сприйняття картини світу підлітками різних соціальних груп.

Аналізуючи результати дослідження візуалізації образу «символ життя» в обох групах, ми можемо зазначити, що підлітки 1 групи (Н.С.) обрали 11 категорій, а підлітки 2 групи (П.С.) – 12. Кількість зазначених категорій майже однакова, але вони відрізняються. Підлітки 1 групи виділили такі категорії, які відсутні у підлітків 2 групи: «кохання», «впевненість», «вогонь для всіх». І навпаки, підлітки 2 групи виділили такі категорії, які відсутні у підлітків 1 групи: «наша планета», «музика», «мир та злагода», «воля».

Аналізуючи отримані результати, ми можемо зазначити, що існують як спільні риси, так і відмінності у візуалізації символу життя у підлітків з повних сімей і неповних родин та інтернатів.

У підлітків з 1 групи (Н.С.), тобто з неповних родин та інтернатів, на першому місці – «здоров'я»; на другому – «кохання»; на третьому – «родина» та «спорт»; на четвертому – «серце», «щастя»; «радість» – на п'ятому місці.

Необхідно зазначити, що у підлітків 2 групи (П.С.), тобто з повних родин, на першому місці – «родина»; на другому – «здоров'я»; на третьому – «природа»; «серце» – на четвертому; «наша планета», «музика» – на п'ятому місці.

Підлітки з 2 групи категорію «родина» вважають значимою, тому вона на першому місці, а для підлітків 1 групи ця категорія менш значима, тому посідає третє місце, разом з категорією «спорт».

Для підлітків 1 групи категорія «здоров'я» є значимою, тому вона – на першому місці, а для підлітків 2 групи ця категорія посідає друге місце. На другому місці підлітки 1 групи визначають категорію «кохання», у підлітків 2 групи вона відсутня взагалі, проте на третьому місці у підлітків 2 групи категорія «природа», яка відсутня у підлітків 1 групи.

На четвертому місці у підлітків з 1 групи категорія «щастя» разом з категорією «серце», у підлітків з 2 групи категорія «серце» також на четвертому місці. Підлітки 1 групи на п'ятому місці виділили категорію «радість», а підлітки 2 групи категорії «наша планета» та «музика».

Аналізуючи результати дослідження візуалізації образу загальне і важливе, відносно «символу життя» в обох групах, ми можемо зазначити, що підлітки 1 групи обрали 10 категорій, а підлітки 2 групи обрали 11 категорій.

Кількість зазначених категорій майже однакова, але вони відрізняються. В 1 групі є категорія «відданість», але відсутні категорії «мир та злагода» і «хліб на столі», а в 2 групі – навпаки.

Аналізуючи отримані результати, ми можемо зазначити, що у підлітків 1 групи (Н.С.), як більш важливе по відношенню до символу життя на першому місці – «родина»; на другому – «кохання»; на третьому – «здоров'я»; на четвертому – «взаєморозуміння»; «радість» – на п'ятому місці.

У підлітків 2 групи (п.р), на першому місці – «здоров'я»; на другому – «мир та злагода»; на третьому – «родина»; «кохання» – на четвертому; «взаєморозуміння» і «дружба» – на п'ятому місці.

У підлітків 1 групи «родина» – на першому місці, а у підлітків 2 групи ця категорія посідає третє місце. Навпаки, у підлітків 2 групи «здоров'я» – на першому місці, а у підлітків 1 групи вона посідає третє місце.

На другому місці підлітки 1 групи визначають категорію «кохання», у підлітків з 2 групи вона на четвертому місці. У підлітків з 2 групи на другому місці розташована категорія «мир та злагода», а у підлітків 1 групи вона відсутня взагалі.

Результати візуалізації образу «менш значне», відносно «Символу життя», підлітки 1-ї та 2-ї груп

При аналізі результатів дослідження візуалізації образу менш значне, відносно «символу життя» в обох групах, ми можемо зазначити, що підлітки 1 групи обрали 6 категорій. Підлітки 2 групи обрали 10 категорій. Кількість зазначених категорій значно відрізняється.

Ми можемо зазначити, що у підлітків з обох груп на першому місці – категорія «гроші». На другому місці у підлітків з 1 групи – «влада» та «розчарування», на третьому – «досягнення», на четвертому – «кар'єра», на п'ятому місці – «шкідливі звички». У підлітків з 2 групи, на другому місці – «досягнення», на третьому – «політика», «влада» та «розчарування», «рівень життя» на четвертому, «шкідливі звички» та «зовнішність» – на п'ятому місці. Резуль-

тати візуалізації образу «негативне», відносно «символу життя», у підлітків 1-ї та 2-ї груп.

Проаналізувавши результати дослідження візуалізації образу «негативне» відносно «символу життя» в обох групах ми можемо зазначити, що підлітки 1 групи обрали 10 категорій, а підлітки 2 групи – 12 категорій. Кількість зазначених категорій майже однакова, але вони відрізняються. В 1 групі є категорії «розлучення» та «стрес», але відсутня категорія «війна», «брехня» та «думка оточуючих», а в 2 групі – навпаки.

Ми можемо також зазначити, що у підлітків з 2 групи на першому місці категорія – «війна», а у підлітків з 1 групи такої категорії немає, в них на першому місці категорія «шкідливі звички».

На другому місці у підлітків 1 групи – «сварки», а у підлітків 2 групи – «шкідливі звички», на третьому місці у підлітків з 1 групи – «розчарування», а у підлітків 2 групи на третьому місці – «брехня».

Результати візуалізації образу «позитивне», відносно «символу життя», підлітки 1-ї та 2-ї груп

Аналіз результатів дослідження візуалізації образу «позитивного», відносно «символу життя» показав, що підлітки з обох груп обрали по 13 категорій.

Кількість зазначених категорій однакова, але вони відрізняються. В 1 групі є категорія «освіта», але відсутня категорія «чесність», а в 2 групі – навпаки. Виявлено, що у підлітків 2 групи на першому місці – категорія «здоров'я»; а у підлітків 1 групи – категорія «спорт». На другому місці у підлітків 1 групи – «позитив»; а у підлітків 2 групи – «родина». На третьому місці у підлітків 1 групи – категорія «родина»; а у підлітків 2 групи – категорія «кохання». На четвертому місці у підлітків 1 групи – «кохання»; а у підлітків 2 групи – «взаєморозуміння». На п'ятому місці у підлітків 1 групи – «здоров'я» та «взаєморозуміння»; у підлітків 2 групи – «спорт», «щастя», «доброта».

5. Висновки

Виходячи з результатів дослідження, можна зробити висновок про те, що цінності у підлітків різних соціальних груп дещо схожі (за категоріальним аналізом). Однак, є і певні відмінності: у 1 групі підлітки визначають серед значущих цінностей активне, діяльне життя, але є невпевненість у собі, у своїх силах. Навпаки, у підлітків 2 групи (повні родини) спостерігається більш виражена впевненість у собі, свобода від внутрішніх протиріч, а також активний пошук себе в різних ролях.

Отже, підлітки із повних сімей є більш впевненими у собі, а підлітки з неповних сімей та інтернатів – більш активні в діяльності. Все це знайшло відображення у візуалізованому образі світу підлітків.

Ми вважаємо, що регулятором, зразком і чи не головним агентом соціалізації, соціокультурним і виховним центром, для молоді, яка навчається в умовах трансформаційних тенденцій, може виступити школа і вчитель. Ці агенти соціалізації спроможні забезпечити підліткові відносно стабільну систему

уявлень, норм, цінностей, формувати особистість, долати кризові явища у сфері картини світу тощо. Для цього вчителю важливо виступити зразком для наслідування, який підлягає безумовному копіюванню учнем не стільки в навчальному процесі, скільки у ставленні до життя. Причому, особистий приклад наставника, якого поважають, переконує в істинності моральних норм та ідей, які ним декларуються ніби мимоволі, автоматично, що не потребує якогось чисто вербального оформлення. Визначивши основні цінності дітей підліткового віку ми розуміємо що буде доречно проаналізувати основні цінності вчителів.

6. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Сьогодні вкрай необхідно працювати над формуванням вчителя з оновленим мисленням і світосприйняттям, здатного супроводжувати дітей на шляху до складного життя. Усвідомлення особистісної і соціальної значущості своєї професії, володіння цілісним уявленням про основні соціально-психологічні цінності, які має формувати школа, вміння створити національну соціокультурну атмосферу в школі – все це необхідно для збагачення ціннісних орієнтацій.

Результати дослідження можуть бути використані для роботи практичних психологів з підлітками для оптимізації процесів самооцінки та формування їхніх ціннісних орієнтацій.

Література

1. Божович, Л. И. Проблемы формирования личности [Текст] / Л. И. Божович. – М.: Просвещение, 1995. – 352 с.
2. Обухов, А. А. Исторически обусловленные модификации образа мира [Текст] / А. А. Обухов // Развитие личности. – 2003. – № 4. – С. 51–68.
3. Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира [Текст] / под ред. Б. А. Серебряникова, Е. С. Кубрякова и др. – М: Наука, 1988. – 216 с.
4. Симоненко, С. М. Аналіз категорії «Образу світу» та «Картина світу» у контексті дослідження візуально-мисленних стратегій [Текст] / С. М. Симоненко // Наука і освіта. – 2007. – № 3. – С. 47–52.
5. Мухина, В. С. Картина мира: индивидуальные различия [Текст] / В. С. Мухина. – Феноменология развития и бытия личности. Избранные психологич. труды. – Москва – Воронеж, 1999. – 236 с.
6. Выготский, Л. С. Динамика и структура личности подростка. Т. 4 [Текст] / Л. С. Выготский. – М., 1984. – 433 с.
7. Леонтьев, А. Н. Образ мира [Текст] / А. Н. Леонтьев. – Избр. психолог. Произведения. – М.: Педагогика, 1983. – С. 251–261.
8. Петухов, В. В. Образ мира и психологическое изучение мышления [Текст] / В. В. Петухов // Вестник Московского Университета. Серия 14: Психология. – 1984. – № 4. – С. 15.

References

1. Bozhovich, L. I. (1995). Problemy formirovaniya lichnosti [Problems of personality formation]. Moscow: Prosveshchenie, 352.

2. Obuhov, A. A. (2003). Istoricheski obuslovlennyye modifikatsii obraza mira [Historically conditioned worldview modifications]. *Razvitie lichnosti – Development of personality*, 4, 51–68.

3. Serebryannikov, B. A., Kubryakova, E. S. (Eds). (1988). Rol chelovecheskogo faktora v yazyike; Yazyik i kartina mira [The role of human factor in a language: Language and worldview]. Moscow: Nauka, 316.

4. Simonenko, S. M. (2007). Analiz kategorii «Obrazu svitu» ta «Kartyna svitu» u konteksti doslidzhennya vizualno-myslennykh stratehii [Analysis of the category Worldview and World image in terms of study of visual and cognition strategies]. *Nauka i osvita – Science and education*, 3, 47–52.

5. Mukhina, V. S. (1999). Kartina mira: individualnyie razlichiya [Worldview: individual differences]. *Fenomenologiya razvitiya i byitiya lichnosti. Izbrannyye psichologich. Trudy – Phenomenology of human's life and development. Collected psychological works. Moscow – Voronezh*, 236.

6. Vyigotskiy, L. S. (1984). Dinamika i struktura lichnosti podrostka [Dynamics and structure of adolescent's personality] Vol. 4. Moscow, 433.

7. Leontev, A. N. (1983). Obraz mira [Worldview]. *Izbr. psicholog. Proizvedeniya – Collected psychological works. Moscow: Pedagogika*, 251–261.

8. Petuhov, V. V. (1984). Obraz mira i psichologicheskoe izuchenie myshleniya [Worldview and psychological study of thinking]. *Vestnik Moskovskogo Universiteta – Bulletin of Moscow university, Series 14: Pedagogy*, 4, 15.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Симоненко С. М.
Дата надходження рукопису 15.10.2015*

Січка Вікторія Іванівна, методист, Центр практичної психології, соціальної роботи та корекційної освіти, Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти, вул. Волошина, 35, м. Ужгород, Україна, 88000

E-mail: vikasichka@ukr.net

УДК 371.134

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.54642

ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ

© Е. Т. Соломка

В статті розглядаються деякі аспекти професійної підготовленості молодих учителів до професійно-педагогічної діяльності.

Здійснено психологічний аналіз професійно-педагогічної діяльності молодих учителів.

Продуктивним способом розвитку уміння розв'язувати педагогічні задачі може бути рефлексивне навчання молодих учителів, при якому забезпечується дослідження ними основ конструювання конкретних педагогічних рішень; організовується активна взаємодія початківців у процесі пошуку продуктивних педагогічних рішень

Ключові слова: адаптація, професійне самовизначення, професійне становлення, професійна підготовленість, професійно-педагогічна діяльність

The article discusses some aspects of professional training of young teachers for vocational and educational activities.

The psychological analysis of professional and educational activities of young teachers is conducted. Productive way of developing the ability to solve educational problems can be reflexive training of young teachers, which ensures them study the basics of designing specific educational decisions and organizes active interaction of beginners in the search of productive pedagogical decisions

Keywords: adaptation, professional self-determination, professional development, professional training, professional and educational activities

1. Вступ

Сучасні проблеми реформування освітнього простору держави значною мірою зумовлені якістю підготовки і професійної діяльності вчителів як однієї з найважливіших ланок у логічному ланцюгу навчально-виховного процесу.

Складність і суперечливість процесів розвитку нашого суспільства загалом породжує низку проблем педагогічної діяльності. Зокрема, проблему творчого потенціалу педагога і можливостей подолання ним педагогічних стереотипів, проблему професіоналізму педагога, його психологічної підготовки тощо.

Протягом останніх десятиліть активно ведеться пошук внутрішніх детермінант професіоналізації загалом і професійної адаптації як невід'ємної складової цього процесу. Сучасні заклади освіти гостро потребують молодих педагогів, які здатні адекватно реагувати на зміну освітньої ситуації, специфіку педагогічних систем, нові умови професійної діяльності.

Початок трудової діяльності – найбільш відповідальний і важливий крок у професійному становленні педагога. Не випадково досвідчені колеги вважають перші кроки педагогічної діяльності головною школою особистісно-професійного виховання.